

Über die ausserhalb der Schule liegenden Ursachen der Nervosität der Kinder von *Prof. Dr. A. Cramer* in Göttingen. Berlin 1899. Ára 0,75 márka.

Ez értekezés Schiller és Ziehen gyűjteményéből (Sammlung von Abhandlungen aus dem Gebiete der pädagogischen Psychologie und Physiologie) való, még pedig II. évfolyamának ötödik füzeté. Írója a gyermekek idegességének az iskolán kívül levő okait állítja össze igen világos áttekintésben. Ilyen összeállítást szükségesnek tart már azért is, mivel azt hiszi, hogy a laikus közönség nagyon túlozza magának az iskolának befolyását a gyermekek idegességére.

Cramer bevezetésül meghatározza magát az idegességet, különösen a gyermekeknél fellépő alakját, megvilágítja különböző nemeit, a neurastheniát, hysteriát, és nervositást a szó szoros értelmében, hozzászámítva az utóbbihoz azokat a jelenségeket is, melyek degeneratív jelleget mutatnak, a milyenek bizonyos intellectuális defectusok is. Azokat az okokat, melyek a gyermekek ideges állapotát előidézék, Sommer nyomán két nagy csoportra osztja: belső, endogen okok, és külső, exogen okok. A valóságban azonban rendesen mindakétféle okot együtt találjuk egy és ugyanazon egyénben, és az egyik erősíti a másiknak a hatását. Az endogen okok között első helyen van az öröklött terheltség. Terheltnek mondjuk azt az egyént, a kinek vérrokonai között elme- vagy idegbajos személyek találhatók. A terheltségnek és a velejáráó degeneratióának azonban újabban, különösen a napi irodalom befolyása folytán túlságos jelentőséget tulajdonít a laikus közönség és ennek folytán nem egy egészséges ember, a kinek kissé furcsa magatartású bácsija vagy nénije volt, addig keres-kutat magán és addig gyötri magát az elmebaj félelmével, míg autosuggestio folytán csakugyan jut bizonyos psychopathikus symptomákhoz. Az újabb tudományos kutatás pedig a terheltség dolgában igen vizsgálató eredményekre jutott. Régebben ugyanis csak a betegek statisztikáját állították össze és nem egyszersmind az egészségesek statisztikáját is. Újabban azonban az egészségesekről is állítottak össze adatokat, és arra a biztató tanulságra jutottak, hogy az egészségeseknél is 59% öröklött terheltségű, vagyis más szóval az embereknek több mint fele részben nem árt a terheltség. De azért természetesen öröklött terheltségű gyermekeket jobban kell óvnunk további ártalmaktól. Ez ártalmak között első helyen van a nagyon ideges szülékkal való érintkezés, különösen súlyos e tekintetben az idegbajos anyák befolyása. Ismeretesek és itt részben tovább nem fejtegethetők azok a körülmények, melyek a gyermeket már születése előtt praedisponálják ideges bajokra. Bizonyos vidékeknek kedvezőtlen, sokszor még nem eléggé

felderített locális tényezői is hozzájárulnak ahhoz, hogy a gyermekek idegbajosoknak születnek. A szülők rossz szociális viszonyai, kedvezőtlen lakása és táplálkozása fontos tényezők erre nézve. Magától érthető, hogy az ily gyermek, ki már többé-kevésbé intensiv dispositióval születik, könnyen lesz azután tényleg idegessé!

Mindehhez hozzájárul aztán sok ártalmas körülmény, mely a gyermekre születésétől fogva egészen addig hat, míg iskolába jut. Ezek az ártalmas körülmények már az exogen okok csoportját alkotják. Ide tartoznak mindenek előtt a különböző gyermekbetegségek (kanyaró, vörheny, torokgyík, influenza, infectiosus gyomorbélhurutok). E bajok rendszeren ugyan maradandó kár nélkül folynak le, de ideges alkatú gyermekekre lehetnek állandó rossz hatással is. A szülők, akármennyire aggódnak is gyermekeikért, rendszeren igen fonákul bánnak a kis beteggel. A lázas gyermek apathikus, nyugalomra van szüksége, s ime, mintha épen szántsándékkal ellenére cselekednének. Játékszereket hurczolnak ágyához, dobolnak, tréfáloznak, unszolgatják a gyermekeket, míg csak mosolyt erőltet magára. Ha a láz aztán apad, a felesleges sürgésnek-forgásnak körülete se hossza, se vége. Szülék, nénik, nagyanymák folyton körötte vannak, és az ingerlékeny kis reconvalescentet megfosztják a nyugalomtól, mely neki okvetetlenül kellene; amúgy sincs nyugta, és korábban hagyja el az ágyat, mintsem kellene. Ennélfogva kimerült, és e kimerültség idegességben is nyilatkozik. Egy további hiba az, hogy a reconvalescentet rendszeren kelleténél korábban küldik az iskolába. S itt a dolog természetében rejlik, hogy ép azokat a gyermekeket küldik előbb iskolába, kiknek az iskola különben is sok bajt és fáradságot okoz, azaz a gyenge tanulókat, mivel ezeket féltik legjobban a hosszabb mulasztás rossz következményeitől. A nem teljesen ép szervezet aztán még nem bírja a munkát és ez újabb idegességnek lesz szülőoka. Ily körülmények között a gyermekbetegségek rossz hatással lehetnek a gyermekek idegalkatára még akkor is, ha nem jár is vele valami complicatio, mely egyenesen a középponti idegrendszert megtámadja. Az idegességet szülő külső okok egy további csoportja a testi vagy lelki trauma, vagy a kettőnek egyesülése. Testi traumának nevezik az orvosok az ütést, lökést, esést stb., lelki traumának az ijedséget, félelmet stb. A mi a testi traumát illeti, a gyermek igen sokat elbir, még akkor is, ha a trauma a gyermek fejét éri. A laikusok erre nézve is gyakran elhamarkodva járnak el, és hajlandók egy pontosabban le nem írható traumában keresni bizonyos abnormitások okát. A trauma csak akkor jelentősebb az idegességre nézve, ha agyrázkódással jár, de még ehhez sem fűződik okvetetlenül ideges állapot. A lelki traumák, ijedség, hirtelen félelem is igen különbözően hatnak a dispositio szerint. De a mint a gyereket ütéstől vagy eséstől óvjuk, óvni kell őt lelki ütésektől is. Nem szabad őket pl. rém-

mesékkel tartani. Ily rémmesék mellett nevelkedett gyermekek sokszor egész osztályokat tudnak a mesék terjesztésével lehetőleg abnormis állapotba juttatni. Ha a gyermek akár testi, akár lelki traumán keresztül ment, a környezetnek igen tapintatosnak kell lennie további eljárásában. Nem szabad a dologról a gyermekkel sokat beszélni, mert különben ebből is könnyen fejlődnek autosuggestio útján hysterikus állapotok.

A testi fenytéktől is óv a szerző, mint az idegesség egyik szülő-okától. Annál inkább a testi fenyték ilyené lesz, mivel a fenytő rendszeren affectusban alkalmazza a büntetést, és indulattól eltorzult arca még idegesebbé teszi az esetleg egyébként is idegesen disponált gyermeket. A szerzőnek orvos-psihiateri véleménye a testi fenytékről az, hogy egészséges gyermekeknek inkább árt, mint használ; ideges és fejlődésükben visszamaradt gyermekeknek pedig határozottan árt. Azt hiszem, e tételt elfogadja mindenki, ki gyermekekkel igazán az ő kedvükért foglalkozik, ha nem is orvos vagy psihiater, de sajnos, a szülők nem alkalmazkodnak eléggé a tételhez.

A gyermekidegesség exogen okainak egy jelentős, újabban különös figyelemre méltott csoportját teszik az orrüreg betegségei, melyek a lélekzést nehezítik, és szellemileg elmaradt gyermekeknél igen gyakran találhatók. Többször tapasztalták, hogy az orrüregképződmények eltávolítása meglepő hatással volt a fejlődésében megakadt intellectus előmozdítására, de azért az az állítás, hogy az orrbajok egyenesen a hülyeség okai, túlzott. Minthogy az operatio rendszeren igen ártatlan, a szerző egyes esetekben ajánlatosnak mondja.

A gyermekek idegességére fontos okok vannak a nevelés külső körülményeiben, különösen a jobban situált osztályoknál. Már mindjárt a gyermek születése után kezdődnek a visszasságok. Minden látogatónak mutogatják a gyermeket, és ezért akárhányszor felkeltik álmából. Mihelyt már valamivel nagyobbacska, kezdődik a csodagyerekké való dressura. Elhalmozzák a gyereket mindenféle intensiv ingerrel, fény-, hangingerrel stb. Hát még, mihelyt beszélni kezd! Reggeltől estig szótagokat kiáltanak fülecskéjébe, mintha végtelen fontosságú volna, ha a gyermek egy héttel előbb tud «papát» vagy «mamát» mondani. Általában sokat kell a gyermekeknek szüleik hiúságától szenvedniök; ez a gyerekeket látványossági tárgygyá teszi, melyet folytonosan kell az idegenek előtt demonstrálni. E hiúság rovására irandó az is, mikor a gyermeket jó előre felesleges és haszontalan gondoskodással előkészítik arra, a mit az iskolában fog tanulni. E hiúság hajtja a gyermeket sokszor túlságosan korán az iskolába.

A nagyobb gyerekeken is sok visszasságot követnek el a szülők. Megterhelik őket, tekintet nélkül arra, van-e tehetségök, nincs-e, mindenféle magánórával a művészet minden ágában; hajszólják őket táncz-

multságokra, gyermekszínházakba stb. Általában nagyon is keveset ügyelnek arra, hogy a gyermekek eleget aludjanak.

A pubertás korában már úgy bánnak velük, mintha felnőttek volnának; társaságba, színházba viszik, nem figyelve arra, vajjon nem ébresztgetik-e túlságosan korán érzékiségöket. A pubertás jelentőségére általában nem ügyelnek eléggé a szülék, nevelők és tanítók, pedig ez igen fontos állomás az ember fejlődésében, és neurologusok és pszichiáterek folyton rámutatnak arra, hogy ez sokszor oly szirt, melyen az idegességre disponált gyermek fejlődése hajótörést szenved.

Hogy a nagyváros mily veszedelmes hatással van a gyermekekre, ismeretes.

Jó a gyermekeket a szeszes italok élvezetétől is óvni; idegesen disponált gyermeknek okvetlenül megárt.

A fentiekben vázoltuk Cramer fejtegetéseit, melyeket azzal rekeszt be, hogy a szellemileg gyenge gyermekek számára rendezzenek be külön intézeteket, és a nagyobb idegességet mutató gyermekeket távolítsák el egy időre az iskolából.

Jóllehet Cramer a tapasztalt nevelőnek nem mond sok újat, mégis rátereltük világos és józan megjegyzéseire a Magy. Pæd. olvasóinak figyelmét. Az iskola embere bizonyos szomorú megnyugvással fogadhatja az orvos szavait: mi tanítók és ti szülők, verjük mindannyian mellünket — peccatur intra muros et extra.

W. J.

VEGYESEK.

— **Francia nyelvi szüneti tanfolyamok.** Genfben, Grenobleban, Lausanne-ban. Mint minden évben, úgy az idén is némely svájci és francia egyetemek szüneti tanfolyamokat rendeznek a francia nyelv gyakorlati uton való elsajátítása céljából. Itt csak a legismertebb tanfolyamokat akarjuk ismertetni.

Legtöbb hallgatót eddig a genfi szüneti tanfolyam vonzott, melyet tavaly is számos külföldi — különösen német — keresett föl. Az idén e tanfolyamban csak annyiban állott be változás, hogy míg eddig két cursus volt, ez évben csak egy cursus tartatik július 18-tól augusztus 30-áig. A cursus vezetője *Bowier* Bernard a genfi egyetem tanára, *Seitz* Károly, *Pitard* Jenő, *Bally* Károly, *Zbinden* Lajos, *Thudichum* Gusztáv és *Mercier* Henrik egyetemi tanárok közreműködésével. Az előadások közül kiemeljük a következőket: A XIX. század színháza (*Bouvier*). Racine tragédiái (*Bouvier*). Franciaország állapota a XIX. század kezdetén